

Постановление

Карар

2020 елның 28 маендагы

Чистай шһәре

№ 278

“2019-2021 елларга Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү” муниципаль программасын раслау турында”гы Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының 2019 елның 21 мартындагы 146 номерлы карарына үзгәрешләр керту хакында

“Россия Федерациясе халыклары телләре турында”гы 1991 елның 25 декабрдәге 1807-1 номерлы Россия Федерациясе Законы, “Россия Федерациясе дәүләт теле турында”гы 2005 елның 01 июндәге 53-ФЗ номерлы Федераль Законы, “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында”гы 1992 елның 08 июлдәге 1560-XII номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә, “Татарстан Республикасы дәүләт теле буларак татар телен куллану турында”гы 2013 елның 12 гыйнварындагы 1-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, “Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәт стратегиясе турында”гы Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрдәге 1666 номерлы боерыгы, “Татарстан Республикасында милли сәясәт концепциясен раслау турында” Татарстан Республикасында дәүләт концепциясен раслау хакында”гы Татарстан Республикасы Президентының 2008 елның 3 июлдәге 312 номерлы боерыгы, “Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының алга таба телләр турында”гы 2008 елның 27 июндәге 451-ТРЗ номерлы карары нигезендә, Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләренң функциональлеген саклау, өйрәнү, үстерү һәм арттыру өчен шартлар тудыру максатларында, Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитеты

КАРАР БИРӘ:

1. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының 2019 елның 21 мартындагы “2019-2021 елларга Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү” муниципаль программасын раслау турында”гы 146 номерлы карарына (Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы башкарма комитетының 2019 елның 31 июлдәге 399 номерлы карары редакциясендә) түбәндәге үзгәрешләрен кертергә:

1.1. исемдә «2019-2021» саннарын «2019-2022» саннарына алмаштырырга;

1.2. 1 пунктта «2019-2021» саннарын «2019-2022» саннарына алмаштырырга;

1.3. 1 нче кушымтаны яңа редакциядә кушымта нигезендә бәян итәргә.

2. “Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының Мәгариф идарәсе” муниципаль казна учреждениесенә (О.В. Купцовага) әлеге карарны Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районының рәсми сайтында - <http://chistopol.tatarstan.ru/> һәм хокукий мәгълүматның рәсми интернет-порталында <https://pravo.tatarstan.ru/> урнаштырырга.

3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитеты җитәкчесенең социаль мәсьәләләр буенча урынбасары Г.Ю. Задворновага йөкләргә.

Башкарма комитеты
җитәкчесе

Э.Р. Хәсәнов

**МУНИЦИПАЛЬНАЯ
ПРОГРАММА**
**«Сохранение, изучение и развитие государственных языков
Республики Татарстан и других языков в Чистопольском муниципальном
районе Республики Татарстан
на 2019-2022 годы»**

**«2019-2022 елларга Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында
дәүләт телләрен һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» турында
муниципаль ПРОГРАММА**

**«2019-2022 елларга Татарстан Республикасы
Чистай муниципаль районында Татарстан Республикасы
дәүләт телләрен һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү»
муниципаль программасы паспорты**

Документ исеме	«2019-2022 елларга Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында дәүләт телләрен һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» турында муниципаль программа (алга таба-Программа)
Программа үсеше нигезе	2004-2013 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча 2004 елның 11 октябрдәгә 52-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, «2014-2020 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турындагы 2013 елның 21 октябрдәгә 794 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары, «2014-2020 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турындагы 2013 елның 25 октябрдәгә 794 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карарына үзгәрешләр керту хакындагы 2018 елның 13 декабрдәгә 1129 номерлы карары. «2019-2022 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасы.
Заказчы	Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы

	башкарма комитеты
Программаның төп эшлөөчеләре	Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының Мәгариф идарәсе Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәдәният бүлеге Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының яшьләр бүлеге
Программаның максатлары һәм бурычлары	<p>Максат: Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру, шулай ук Чистай муниципаль районында компактлы яшәүче халыкларның телләрен саклауны, өйрәнүне һәм үстерүне тәэмин итү.</p> <p>Бурычлар:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында тел сәясәтен норматив-хокукый тәэмин итүне камилләштерү; 2. Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләренең тигез яшәшенә ярдәм итү; 3. Чистай муниципаль районында татар һәм рус телләрен укытуның һәм татар һәм рус телләрендә укытуның бербөтен системасын үстерү; Татарстан Республикасыннан читтә татар телен укытуга ярдәм итү; 4. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында татар һәм рус телләрен саклау һәм үстерү процессларын фәнни һәм фәнни-методик яктан тәэмин итү; Татарстан Республикасыннан читтә татар телен өйрәнүгә һәм укытуга ярдәм итү; 5. Чистай муниципаль районында яшәүче халыклар вәкилләренең телләрен саклау һәм үстерү; 6. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында дәүләт һәм башка телләренең социаль статусын күтәрү һәм аларны популярлаштыру; 7. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында этнотел ситуациясе мониторингы.
Программаны гамәлгә ашыру сроклары	2019-2022 еллар
Еллар буенча бүленеп финанслау күләмнәре	Финанслауның гомуми күләме район бюджеты акчалары исәбеннән: 2019 ел - 697000 2020 ел - 751000 2021 ел – 751000 2022 ел – 751000
Көтелә торган нәтижәләр	2022 елга: муниципаль берәмлек органнарының һәм җирле үзидарә органнарының структур бүлекчәләре саны Татарстан Республикасы телләре турындагы законнарны гамәлгә ашыру мәсьәләләре һәм Программа функцияләренә 4 берәмлеккә җиткереләчәк; муниципаль идарә, инфокоммуникация өлкәсе һәм хезмәт күрсәтүләр өлкәсендә Татарстан Республикасы

	<p>дәүләт телләрендә аудиовизуаль мәгълүмат нисбәте 50 процентка житәчәк;</p> <p>мәктәпкәчә мөгариф оешмаларында татар милләте балаларын татар телендә укытуны һәм тәрбияләүне колачлау өләше 31 процент сакланачак;</p> <p>гомуми белем бирү оешмаларында татар милләте балаларын туган татар телендә укытуны колачлау өләше 31 процентка житәчәк;</p> <p>гомуми белем бирү оешмаларында рус милләте балаларын туган рус телендә укытуны колачлау өләше 100 процент дәрәжәсендә сакланачак;</p> <p>Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында массакүләм мәгълүмат чаралары өләше түбәндөгеләргә житәчәк:</p> <p>татар телендә - 30 процент;</p> <p>Татарстан Республикасы һәм Россия Федерациясе халыклары телләрендә республиканың гомумфайдалану китапханәләренең жыйелма фонды өләше, рус теленнән тыш, 25 процентка житәчәк;</p> <p>Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында тел ситуациясе турында массакүләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгару саны һәм Программаны гамәлгә ашыру барышы 10 берәмлеккә житәчәк;</p> <p>Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында этно-тел ситуациясе динамикасы буенча үткәрелгән тикшеренүләр саны һәм Программаны үтәү нәтижәләгә 3 берәмлеккә житәчәк.</p>
--	--

I. Программаны гамәлгә ашыру өлкәсенә гомуми характеристика, Программаны хәл итүгә юнәлдерелгән проблемалар

Өләге программа Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрәндәге 1666 номерлы боерыгы белән расланган 2025 елга кадәр Россия Федерациясе Конституциясе, “Россия Федерациясе дәүләт теле турында”гы 2005 елның 1 июнәндәге 53-ФЗ номерлы Федераль Законы, Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрәндәге 1666 номерлы боерыгы, Татарстан Республикасы Конституциясе, “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында”гы 1992 елның 8 июләндәге 1560-XII номерлы һәм «Татарстан Республикасы дәүләт теле буларак татар телен куллану турында» 2013 елның 1 гыйнварындагы 53-ФЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнары, Россия Федерациясе Президентының 2008 елның 3 июләндәге ПУ-312 номерлы боерыгы белән расланган 2025 елга кадәр чорга Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәте стратегиясе, Татарстан Республикасы Конституциясе, “Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында”гы 1992 елның 8 июләндәге 1560-XII номерлы Татарстан Республикасы законнары, “Татарстан Республикасы дәүләт теле буларак татар телен куллану турында”гы 2013 елның 12 гыйнварындагы I-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасында дәүләт сәясәте концепциясе нигезәндә эшләнгән Татарстан Республикасы Законы, 2004 елның 11 октябрәндәге 52-ТРЗ

номерлы Татарстан Республикасы Законы белән расланган 2014-2020 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәүләт программасын гамәлгә ашыру кысаларында уздырган эшне дәвам итәргә тиеш.

“2011-2015 елларга рус теле” федераль максатчан программасы белән беррәттән, өлеге программа Татарстан Республикасының Чистай муниципаль районындагы дәүләт телләрен һәм башка телләргә саклау, өйрәнү һәм үстерү өчен оптималь шартларны чишүгә юнәлтелгән.

1. Проблеманың эчтәлегенә

Татарстан Республикасында 173 дән артык халык яши. 8 милләт вәкилләре саны 10 меңнән артык кеше тәшкил итә.

Татарстан Республикасының Чистай муниципаль районында 79 732 мең кеше яши, шулардан 79 551 кеше (татарлар-32.134 мең кеше, рус-44.451 мең кеше, чуваш-2405 кеше, мордва-322 кеше, украин 168 кеше, башкорт-41 кеше, удмурт - 17 кеше, мари-13 кеше) һәм башка милләт вәкилләре.

Телләр үсешенә мәгълүмати киңлек зур йогынты ясый. Соңгы вакытта телләрнең лексик күләменә кимүе, орфографик, пунктуацион һәм стилистик хаталарның артуы, шул исәптән масса күләм мәгълүмат чараларында да күзәтелә. Яшьләрнең теле чит ил алынмалары, жаргонизм, вульгаризм һәм компьютер лексикасы чыгымнары белән алыштырылган. Ижтимагый оешмаларның актив катнашуында дәүләт, ведомство һәм муниципаль хакимиятнең барлык дәрәжәләрендә телләргә саклау механизмын эшләү зарур.

Өлеге юнәлештә эшчәнлекнең әйдәп баручы ролен мәгариф оешмалары уйный. Аерым алганда, Чистай муниципаль районының гомуми белем бирү учреждениеләрендә 3 туган телне өйрәнеләр: рус, татар, чуваш, шулай ук туган телләрендә укыту алып барыла. Укыту методикасын камилләштерү мөһим бурыч булып тора.

Язма мәдәният һәйкәлләрен (консервация, реставрация) китапханәләрдән һәм архив каравылларынан кулъязмаларны һәм иске басма китапларны цифрлаштыру проблемасы да үзенең кискенлеген саклай.

Туган телен белгән татарлар саны кимү тенденциясе саклана, татар телен куллану даирәсе кыскару күзәтелә, шул исәптән, халыкның эштә һәм көнкүрештә көндәлек аралашуы шартларында. Бу процесслар татар телендә белем бирүче мәктәпләр саны кимү, татарлар күпләп яши торган регионнарда югары белем бирүче мәгариф оешмалары каршында татар бүлекчәләре чөптә кыскару, туган татар телендә мәгариф системасының тулы кыйммәтле эшчәнлегенә өчен сәясәт-хокукый һәм институциональ мөмкинлекләргә югалту белән озатыла. Халык тарафыннан туган телне һәм этник мәдәниятне югалту куркынычы татар телен, әдәбиятын, мәдәниятен саклау, үстерү һәм тарату проблемасының актуальлеген арттыра.

Район халкының мәдәни-тел хокукларын гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыру нигезләрен гамәлдәге законнар базасы салды.

1991 елның октябрендә «РСФСР халыклары телләре турында» Федераль закон кабул ителә, 1992 елның июнүндә Россия Федерациясе Югары Советы Милли советы Россия Федерациясе халыклары телләрен саклау һәм үстерү буенча дәүләт программасы концепциясен хуплады.

1992 елның 8 июлүндә кабул ителгән “Татарстан Республикасы халыклары телләре турында”гы Татарстан Республикасы Законы принципаль нигезләмәләрдә яңартыла торган Россия законнарына таяна. Республикада кабул ителгән өлеге Россия Федерациясе Законы һәм Татарстан Республикасы дәүләт суверенитеты турында декларация нигезендә Татарстан Республикасында дәүләт телләре булып татар һәм рус телләре торып билгеләде. Өлеге ике телнең статусы Татарстан Республикасы Конституциясендә 1992 елның 6 ноябрендә кабул ителгән, “Татарстан

Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында”гы 2004 елның 28 июлендәге 44 номерлы Татарстан Республикасы Законы, “2014-2020 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү турында”гы 2004 елның 11 октябрдәге 52 номерлы Татарстан Республикасы Законы, “2014-2020 елларга Татарстан Республикасында дәүләт телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» дәүләт программасын раслау турында”гы Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының 2013 елның 21 октябрдәге 794 номерлы карары белән беркетелде. 2018 елның 13 декабрдәге “2014-2021 елларга Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү” дәүләт программасы турындагы 1129 номерлы карары.

Закон базасын гәмәлгә ашыру Чистай муниципаль районында Татарстан Республикасының дәүләт телләрен өйрәнүне һәм туган телләрендә белем бирүне үстерүне һәм мәктәпләр санын саклап калуны тәмин итүгә юнәлдерелгән.

Гомумән алганда, алдагы Программаны тормышка ашыру елларында Чистай муниципаль районы уку йортлары квалификацияле кадрлар һәм татар телен һәм әдәбиятын укытуны оештыру буенча укыту-методик әдәбият белән тәмин ителгән. Милли мәгарифне үстерүгә ярдәм итү максатларында Татарстан Республикасы дәүләт телләрен өйрәнү буенча методик кабинетларның укыту-матди базасын заманча жиһазлар, иллюстратив материаллар һәм күрсәтмә эсбаплар белән тәмин итү эше башкарылды. Интерактив белем бирү продукциясен һәм телләрен укытуның мультимедиа контентын системалы эшләү һәм гәмәлгә кертү башланды.

Халыкны туган телдә әдәбият белән тәмин итү максатларында шәһәр һәм авыл китапханәләре фондлары ел саен Татарстан Республикасында яшәүче халыклар телләрендә әдәбият белән тулылана. Күрсәтелгән телләрдә нәшрият эшчәнлеген алып барыла.

Программа нәтижеләренә, шулай ук алдагы программаларга анализ ясау шуны күрсәтә: Чистай муниципаль районында телләрен саклап калу һәм үстерү эшендә куелган тырышлыкларга карамастан, кайбер тоткарлы торган факторлар булу сәбәпле, барлык куелган максатларга ирешелмәгән:

- а) алдагы Программаны житәрлек финансламау;
- б) республикада яшәүче халыкларның татар телен, милли телләрен үзләштерүгә начар мотивация, рус тел һәм сөйләм мәдәниятен саклау һәм үстерү чаралары житәрлек булмау;
- в) бертуктаусыз белем бирүнең бербөтен системасының туган телендә «мәктәпкәчә, башлангыч, урта (гомуми һәм һөнәри) һәм югары белем» схемасы буенча төгәлләнмәве;
- г) тиешле нормалар, стандартлар һәм технологияләр нигезендә татар теле яшәешен тәмин итүдә комплектлылык һәм системалылык житәрлек булмау;

Өлеге Программа, алдагы программаларны тормышка ашыру тәҗрибәсен анализлау нигезендә, барлык өлкәләрен һәм проблемаларны колачлауның бөтенлеген, кабул ителә торган чараларның нәтижелелеген һәм Программаның барлык төп факторларга йогынтысы телләрен тормыш сәләтенә бәйле булган барлык төп факторларны да исәпкә алып, алдагы программаларны тормышка ашыру тәҗрибәсен анализлау нигезендә эшләнгән.

II. Программаның төп максатлары һәм бурычлары.

Республиканың милли байлыгы буларак, Татарстан Республикасының дәүләт телләре дәүләт тарафыннан саклана һәм хуплана. Дәүләт сәясәтенең состав өлешләренең берсе буларак тел сәясәте максат булып тора:

- Чистай муниципаль районында Татарстан Республикасының татар, рус һәм башка телләренең тигез хокуклы эшләвен тәмин итү.

Программаның төп бурычлары түбәндәгеләр:

1. Татарстан Республикасында тел сәясәтен норматив-хокукий тәэмин итүне камилләштерү;
2. Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләренең тигез яшәешенә ярдәм итү;
3. Чистай муниципаль районында татар һәм рус телләрен укытуның һәм татар һәм рус телләрендә укытуның бербөтен системасын үстерү; Татарстан Республикасынан читтә татар телен укытуга ярдәм итү;
4. Татарстан Республикасында татар һәм рус телләрен саклау һәм үстерү процессларын фәнни һәм фәнни-методик озата бару;
5. Чистай муниципаль районында яшәүче халыклар вәкилләренең телләрен саклау һәм үстерү;
6. Чистай муниципаль районында дәүләт һәм башка телләренең социаль статусын арттыру һәм аларны популярлаштыру;
7. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында этнотел ситуациясе мониторингы.

Программаның максаты һәм бурычлары Россия Федерациясе Президентының 2012 елның 19 декабрендәге 1666 номерлы Указы белән расланган Россия Федерациясе дәүләт милли сәясәте стратегиясенә 2025 елга кадәрге чорга, Россия Федерациясе халыклары мәдәниятләрен һәм телләрен саклау һәм үстерү, аларның рухи бергәлеген ныгыту, милли азчылыklarның хокукларын тәэмин итү, Татарстан Республикасында яшәүче халыклар вәкилләренең этномәдәни үзенчәлекләрен саклау, Россия халыкларының гомумдәүләт мәнфәгатьләрен һәм мәнфәгатьләрен берләштерү, чит илдә яшәүче ватандашларына ярдәм итү, Россия һәм Татарстан Республикасы белән аларның элемтәләрен үстерүгә ярдәм итү, шулай ук Россия Федерациясе «Мәгариф» милли проектының белем бирү өлкәсендә инновацияләрне стимуллаштыру, талантлы яшьләргә ярдәм итү, укучыларның һәм иң яхшы белем бирү технологияләрен кертү өлешендә максатларына һәм бурычларына туры килә.

Татарстан Республикасында рус телен дәүләт теле буларак саклау һәм үстерү чаралары «Россия Федерациясе дәүләт теле турында»гы 2005 елның 1 июнендәге 53-ФЗ номерлы Федераль законы нигезләмәләре, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2011 елның 20 июнендәге 492 номерлы карары белән расланган «Рус теле» федераль максатчан программасы, Татарстан Республикасы Мәгариф һәм фән министрлыгының 2011 елның 30 декабрендәге 6981/11 номерлы боерыгы белән расланган 2011 – 2015 елларга «Татарстан Республикасында Рус Теле» республика программасы нигезендә гамәлгә ашырыла.

Программа чаралары Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында телләрен саклау һәм үстерүнең барлык төп аспектларын үз эченә ала:

1 нче бурыч. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында тел сәясәтен норматив хокукий тәэмин итүне камилләштерү.

Өлеге бурычны хәл итү кысаларында гамәлгә ашырыла торган чаралар Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында дәүләт һәм башка телләрен куллану һәм үстерү өлкәсендә хокукий мөнәсәбәтләренә жайга сала торган норматив хокукий актларны әзерләүгә, системага салуга, күчерүгә юнәлдерелгән.

2 нче бурыч. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районының дәүләт телләре буларак рус һәм татар телләренең тигез яшәешенә ярдәм итү.

Өлеге бурычны хәл итү кысаларында гамәлгә ашырыла торган чаралар түбәндәгеләргә юнәлдерелгән:

рус һәм татар телләре өлкәсендә «ашыгыч лингвистик ярдәм» оештыру;

«Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында»гы Татарстан Республикасы Законын гамәлгә ашыру инфраструктурасын үстерү;

татар һәм рус телләре буенча тел сертификациясен оештыру;

заманча операция системаларын, гамәли программалар пакетларын, электрон жайланмаларны һәм технологияләрне тел ярдәменә таянып татар локальләштерүне;

Татарстан Республикасында булган хезмәт мигрантларының рус теле өлкәсендә тел ярдәмен;

Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында географик объектларның исемнәренә татар һәм рус телләрендә бердәм каталогын булдыру;

социаль коммуникация системасында дәүләт теле буларак рус һәм татар телләренә яшәешен уку-методик тәэмин итү;

Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районының дәүләт телләре буларак татар һәм рус телләренә яшәеше өчен шартлар тудыру.

3 нче бурыч. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында татар һәм рус телләрен уку-методик һәм татар һәм рус телләрендә уку-методик бербөтен системасын үстерү; Татарстан Республикасынан читтә татар телен укуга ярдәм итү.

Өлеге бурычны хәл итү кысаларында гамәлгә ашырыла торган чаралар түбәндәгеләргә юнәлдерелгән:

татар һәм рус телләрен уку-методик тәэмин итү;

полилингвизм шартларында югары белем бирү системасында татар телендә белем бирүне үстерү;

анимацион һәм мультимедиа белем бирү проектларын эшләү;

Россиянең күпмәдәни мәгариф системасында татар телен үстерүне тәэмин итү;

татар теле һәм әдәбияты өлкәсендә югары квалификацияле кадрлар әзерләүгә ярдәм итү;

рус теле һәм әдәбияты өлкәсендә югары квалификацияле кадрлар әзерләүгә ярдәм итү;

Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында гомуми белем бирү учреждениеләре укучыларына полилингвал чөпкү уку-методик оештыру;

уңайлы тел һәм мәдәни белем бирү тирәлеген булдыру.

4 нче бурыч. Татарстан Республикасында татар һәм рус телләрен саклау һәм үстерү процессларын фәнни һәм фәнни-методик озата бару:

татар теленә инфокоммуникация технологияләрендә эшләвен тәэмин итү.

5 нче бурыч. Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның телләрен саклау һәм үстерү.

Өлеге бурычны хәл итү кысаларында гамәлгә ашырыла торган чаралар түбәндәгеләргә юнәлдерелгән:

Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында жәмгыятьтә этнотел толерантлыгын, массакуләм мәгълүмат чараларын һәм интернет-киңлекне булдыру;

Татарстан Республикасында яшәүче халыклар телләрендә материаллар булган мәгълүмат-ресурс порталы эшендә катнашу;

Татарстан Республикасында мигрантларны жайлаштыру өчен лингвокультурологик ресурс буларак Татарстан Республикасы дәүләт телләренә мигрантларны өйрәтү;

күпмәдәни белем бирү һәм тәрбия мохите булдыру.

6 бурыч. Татарстан Республикасында дәүләт һәм башка телләренә социаль статусын күтәрү һәм аларны популярлаштыру.

Әлеге бурычны хәл итү кысаларында гамәлгә ашырыла торган чаралар түбәндәгеләргә юнәлдерелгән:

Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның телләрен саклау, үстерү һәм популярлаштыру буенча иҗтимагый һәм хосусый инициативаларга грант ярдәме күрсәтү;

күпмәдәни жәмгыятьтә тел һәм мәдәни мохит булдыру һәм үстерү.

7 нче бурыч. Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында этнотел ситуациясенә анализ ясау Программаны гамәлгә ашыру барышына бәйле.

Әлеге бурычны хәл итү кысаларында гамәлгә ашырыла торган чаралар түбәндәгеләргә юнәлтелгән: Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында этнотел ситуациясенә социалингвистик мониторинг;

Программаны гамәлгә ашыру барышына мониторинг һәм анализ.

Объектив рисклар:

1. Россия Федерациясе законнарын үзгәртү. Программада хокукый кырдагы үзгәрешләргә үз вакытында җавап бирү өчен Россия Федерациясе законнарын даими мониторинглау механизмы, Программаның үтәлеше һәм нәтижәләгә, шулай ук Программаны оператив корректировкалау механизмнары каралган.

2. Финанс-икътисадый шартларны үзгәртү. Планлаштырылган проектларның Модульгә аларны төрле темплар белән гамәлгә ашырырга һәм, финанслауның нинди күләменә бәйле рәвештә, төрле конфигурациядә гамәлгә ашырырга мөмкинлек бирәчәк.

Коррекциягә бирелә торган рисклар:

1. Программаны үтәү, кире элементне югалту белән идарә итүнең йомшак булуы. Моңы бетерү өчен, еллык хисаплардан тыш, Программаның нәтижәләгә даими мониторинг ясау каралган.

2. Этнок-социаль тотрыксызлык һәм этнотел толерантлыгын бозу куркынычы. Программа чараларын формалаштырганда Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында яшәүчеләрнең төрле этнотел төркемнәре мәнфәгатьләре балансы, шулай ук Программада каралган полимәдәни белем проекты этносоциаль һәм этнотел интолерантлыгы куркынычын киметергә мөмкинлек бирәчәк. Программада шулай ук жәмгыятьтә толерант этнотел мөнәсәбәтләрен пропагандалау чаралары да планлаштырылган.

Программаны гамәлгә ашыру срогы

Программа 2019 - 2021 елларда гамәлгә ашырыла. Программаны гамәлгә ашыру этаплары бүленми.

Программа индикаторлары

Программаның индикаторлары түбәндәгеләр:

Ахыргы нәтижәләргә бәйле индикаторлары, үлчәү берәмлекләре	Индикаторларның билгеләре			2022 ел
	2019 ел	2020 ел	2021 ел	
1	2	3	4	5

1	2	3	4	5
Дәүләт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарә органнарының Татарстан Республикасы телләре турындагы законнарны һәм программаларны гамәлгә ашыру мәсьәләләре кәргән структур бүлекчәләре саны, берәмлек	4	4	4	5
Дәүләт һәм муниципаль идарә, инфокоммуникация өлкәсе һәм хезмәт күрсәтүләр өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә аудиовизуаль мәгълүматның үзара мөнәсәбәте, процент	50/50	50/50	50/50	50/50
Мәктәпкәчә мәгариф оешмаларында татар милләте балаларын татар телендә укыту һәм тәрбияләүне колачлау өлеше, процент	31	31	31	31
Гомуми белем бирү оешмаларында татар милләте балаларын туган татар телендә укытуны колачлау өлеше, процент	30	31	31	31
Гомуми белем бирү оешмаларында рус милләте балаларын туган рус телендә укытуны колачлау өлеше, процент	100	100	100	100
Татарстан Республикасы масса күләм мәгълүмат чаралары өлеше: татар телендә; Татарстан Республикасында яшәүче халыклар вәкилләре	30	30	30	30

1	2	3	4	5
телләрендә, процент				
Татарстан Республикасы һәм Россия Федерациясе халыклары телләрендә, рус теленнән тыш, республика гомумфайдалану китапханәләренең жыйелма фонды өлеше, процент	45	45	45	45
Татарстан Республикасында тел ситуациясе һәм Программаны гамәлгә ашыру барышы турында масса күләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгару саны, берәмлек	10	10	10	10
Татарстан Республикасында этнотел ситуациясе динамикасын үткәрелгән тикшеренүләр саны һәм Программаны үтәү нәтижәләлеген анализлау, берәмлек	2	3	3	3

Программаны ресурслар белән тәэмин итү күләме һәм бурычлар буенча 1 нче кушымтада тәкъдим ителгән.

Программаның максаты һәм бурычлары, нәтижәләрен бәяләү индикаторлары һәм чараларны финанслау 2 нче кушымтада тәкъдим ителгән.

III. Программаны ресурслар белән тәэмин итүне нигезләү

Программаны финанслауның гомуми күләме Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы бюджеты исәбеннән 2950000 мең сум тәшкил итә, шул исәптән:

2019 елда -697000 сум

2020 елда - 751000сум

2021 елда – 751000 сум

2022 елда – 751000 сум

Аерым чараларны бердәм максатлар һәм бурычлар белән (аларны килештереп һәм килештереп башкаганда) берләштерүче комплекслы проект алымы акчаларны рациональ файдалануны һәм уңай нәтижәләргә ирешүне тәэмин итәргә мөмкинлек бирәчәк.

Программага кертелгән чараларны үтәү уртача сроклы һәм озак сроклы чорларга исәпләнгәнлектән, алар Татарстан Республикасы бюджетыннан, Чистай муниципаль районының җирле бюджетыннан максатчан финанслауга мохтаж.

Программа чараларын гамәлгә ашыру өчен билгеләнгән тәртиптә бюджеттан тыш чыганаclarны җәлеп итәргә мөмкин.

IV. Программаны гамәлгә ашыру механизмы

Программа чараларын гамәлгә ашыру барышында аның муниципаль заказчысы - "Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы башкарма комитетының Мәгариф идарәсе" координаторы (Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы башкарма комитетының мәгариф идарәсе) төп башкаручыларның үзара хезмәттәшлеген, чараларны гамәлгә ашыруның барышын һәм Программаны башкаручыларның акчаларын нәтижәле куллануын тикшереп торуны тәмин итә. Программаның чаралары дәүләт заказчысы - Программаның координаторы тарафыннан барлык программа чараларын башкаручылар белән башкарыла торган муниципаль контрактлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

Программаны гамәлгә ашыруда катнашучы башкарма комитет, ведомство һәм оешмалар бүлекләре Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының Мәгариф идарәсенә квартал саен, хисап кварталыннан соң киләсе айның 10 санына кадәр аның үтәлеше турында мәгълүматны тапшыралар.

Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы башкарма комитетының мәгариф идарәсе түбәндәгеләрне җибәрә:

ел саен, хисап чорыннан соң килүче елның 1 мартына кадәр Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты каршындагы Телләр турындагы законнарны гамәлгә ашыру советына Программаны гамәлгә ашыру эшләренең барышы һәм финанс чараларыннан файдалануның нәтижәлелеге турында мәгълүмат.

V. Программаның социаль-икътисадый нәтижәлелеге тасвирламасы

Программаның нәтижәлелеге гамәлләрне билгеләнгән вакытта башкару дәрәжәсе буенча бәяләнә. Программаның нәтижәлелеген бәяләү өчен Татарстан Республикасында этнотел ситуациясе мониторингы, этносоциологик тикшеренүләр нәтижәләре, шулай ук министрлыklar һәм ведомстволарның агымдагы хисап материаллары, Федераль дәүләт статистика хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча территориаль органы материаллары (Татарстанстат) файдаланыла.

Программаны гамәлгә ашыруның төп нәтижәсе булып мәгариф дәрәжәсен, этнотел компетенциясен күтәрү, телләрнең яшәеше өлкәсен киңәйтү, телләрне мәгълүмати алмашу системаларында халыкара, милли һәм төбәк дәрәжәсендә мәгълүмат алмашу мөмкинлекләрен киңәйтү исәбенә фәнни-техник һәм мәдәни үсешне активлаштыру, тел компетенцияләренең, квалификацияләренең, профессионализмын күтәрү, мәгариф өлкәсе хезмәткәрләренең, хезмәт күрсәтүләренең һәм халыкның киң катламнарының ролен күтәрү, мәдәни һәм этнотел төрлелеген саклап калу, толерантлыкны һәм милләтара татулыкны арттыру тора.

Программа сәяси, икътисадый, социаль һәм этномәдәни өлкәләрдә һәм мәгълүмати киңлектә Татарстан Республикасының дәүләт һәм башка телләренең яшәешен чагылдыра торган күрсәткечләренең саны артуын, шулай ук Чистай муниципаль районы Татарстан Республикасы мәгариф системасында һәм районнан читтә татар теле системасында, Татарстан Республикасында Чистай муниципаль районында яшәүче халыкларның телләрен саклап калуны һәм үстерүне, дәүләт һәм башка телләрнең социаль статусын һәм абруен күтәрүне һәм Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында татар һәм рус телләренең функциональ потенциалын үстерү өчен нәтижәле фәнни эшләнмәләр кертүне күздә тотта.

Программада каралган чараларны гамәлгә ашыру рухи байлыкны арттыруга; Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында яшәүче халыкларның телен, әдәбиятын һәм мәдәниятен популярлаштыручы агарту чараларының халык өчен үтемлелегенә; Татарстан Республикасы дәүләт телләренең функциональлеген күтәргә; башкаручыларның эшен координацияләргә һәм оптимальләштерергә, Программаны гамәлгә ашыруның фәнни һәм эксперт-аналитик базасын көчәйтергә, Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында яшәүче халыклар вәкилләренең телләрен куллану өлкәсендә норматив хокукый документларны камилләштерүгә ярдәм итәчәк.

Программа социаль һәм мәдәни өлкәләрдә үсешнең озак сроклы нәтижәләрен тәмин итүче механизмнар һәм чаралар системасын булдыруга исәпләнгән. Мондый төрдәге нәтижәләр гади статистик үлчәүләргә бирелми һәм бәя бәясендә белдерелә алмый.

Программа чараларын гамәлгә ашыру төрле типтагы һәм дәрәжәдәге мәгариф оешмаларының белем һәм тәрбия эшчәнлеген хупларга һәм үстерергә ярдәм итәчәк, педагогның социаль статусын арттырарак, мәгариф системасын һәм халыкның этнотел ихтыяжларына хезмәт күрсәтүләр өлкәсен якынайтырга мөмкинлек бирәчәк, халыкның туган телләрен өйрәнүдә һәм үстерүдә конституциячел хокукларын яклауга ярдәм итәчәк, Татарстан Республикасының тел законнарын тормышка ашыру чараларын координацияли һәм оптимальләштерә.

“2019-2021 елларга Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районында татар, рус һәм башка телләрне саклап калу, өйрәнү һәм үстерү өчен шартлар тудыру” программасын гамәлгә ашыру буенча программа чаралары системасы

1.

1 нче бурыч. Татарстан Республикасында тел сәясәтен норматив-хокукый тәэмин итүне камилләштерү

№ п.п.	Чаралар	Башкаручылар	Үтәү срогы	Финанслау күләме (сум)	Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижәләре.
1.	Дәүләт телләрен эш башкаруда куллану	Мәгариф идарәсе башкарма комитеты МБОУ МБДОУ ЧМР мәдәният бүлеге	Бөтен чор дәвамында	-	Дәүләт телләрен эш башкаруда куллану
2.	Татарстан Республикасы дәүләт телләрен рәсми атрибутикада вывескалар, бланклар, басмалар куллану	ТР ЧМР башкарма комитеты УО МБОУ МБДОУ Мәдәният бүлеге	Ел саен	25 000	Татарстан Республикасы дәүләт бүләкләрен рәсми атрибутикада вывескалар, бланклар, басмалар куллану
3.	Социаль әһәмиятле федераль законнарны һәм башка норматив хокукый актларны татар теленә тәржемә итү	Башкарма комитет Мәгариф идарәсе МБОУ ЧМР МБДОУ	Бөтен чор дәвамында	-	Татар теленә тәржемә ителгән норматив-хокукый документлар өлеше
4.	«Россия Федерациясе халыклары телләре турында»гы законны өйрәнү	Башкарма комитет Мәгариф идарәсе МБОУ МБДОУ Мәдәният бүлеге ОДМ ЧМР	Бөтен чор	-	Чит телне саклап калу һәм һәрьяклап үстерү аралашу телен сайлау һәм куллану, тәрбияләү, укыту һәм иҗат итү ирегән тәэмин итү

		белгечләре			
5.	«Татарстан Республикасы дәүләт телләре һәм Татарстан Республикасында башка телләр турында»гы Законны өйрәнү	Башкарма комитет Мәгариф идарәсе МБОУ МБДОУ Мәдәният бүлеге ОДМ ЧМР белгечләре	Бөтен чор	-	Чит телне саклап калу һәм һәрьяклап үстерү аралашу телен сайлау һәм куллану, тәрбияләү, укыту һәм иҗат итү ирегән тәэмин итү

2. Татарстан Республикасының дәүләт телләре буларак рус һәм татар телләренең тигез яшәшенә ярдәм

№ п.п.	Чаралар	Башкаручылар	Үтәү срогы	Финанслау күләме (сум)	Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижеләре.
1.	«Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» муниципаль программасын эшләү һәм раслау	Башкарма комитет Мәгариф идарәсе МБОУ МБДОУ Мәдәният бүлеге	Ел саен	-	«Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләрен саклау, өйрәнү һәм үстерү» программасы
2.	Массакуләм һәм мәдәни чаралар уздырганда ТР дәүләт телләрен куллану	Башкарма комитет Мәгариф идарәсе МБОУ МБДОУ ЧМР Мәдәният бүлеге	Ел саен	30000	Массакуләм һәм мәдәни чаралар үткөрү
3.	«Язучылар-якташлар ижатында милли менталитетны чагылдыру» жыентыгының басмасы	ЧМР "5 нче УБМ" МБМУ мәгариф идарәсе	2019	-	Якташ язучылар әсәрләрендә милли традицияләрен өйрәнү

4.	«Ашыгыч лингвистик ярдәм» һәм тел мәсьәләләре буенча учреждениеләргә, оешмаларга һәм шәхси затларга консультатив ярдәм күрсәтү	ЧМР Башкарма комитеты ЧМР мәгариф идарәсе	Ел саен	-	«Ашыгыч лингвистик ярдәм» хезмәтләре күрсәтелгәннәр саны
5.	Дәүләт һәм муниципаль хезмәткәрләр, эшлекле татар һәм рус телләрен өйрәтү буенча бюджет учреждениеләре хезмәткәрләре өчен курслар оештыру	Башкарма комитет ЧМР Мәгариф идарәсе	Ел саен	-	Курсларны тыңлаучылар саны
6.	Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә халыкның шәһәр һәм шәһәрара транспортында мәгълүмати хезмәт күрсәтүен оештыру	Башкарма комитет, Чистай муниципаль районының Автотранспорт предприятие	Ел саен	-	Авто мәгълүмат белән тәэмин ителгән жәмәгать транспорты өлеше ике дәүләт телендә
7.	Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә урнашкан автомобиль вокзаллары территорияләрендә һәм биналарында халыкка мәгълүмати хезмәт күрсәтүне оештыру	Башкарма комитет, Чистай муниципаль районының Автотранспорт предприятие	Ел саен	-	Елга вокзаллары территорияләренең һәм биналарының тәэмин ителеше өлеше, ике дәүләт телендә халыкка мәгълүмати хезмәт күрсәтү автовокзаллары
8.	ТР ның ике дәүләт телендә халык сәүдә хезмәткәрләренә хезмәт күрсәтү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитеты, Сәүдә бүлеге	Ел саен	-	Дәүләт телләрендә халыкка хезмәт күрсәтү өлеше
9.	Предприятиеләрдә, хезмәт күрсәтү өлкәләрендә Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә белешмә	Башкарма комитет Чистай муниципаль районының хезмәт	2019-2021	-	Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә белешмә мәгълүмат өлеше

	мәғлүматы булуны тәэмин итү,	күрсәтү өлкәсе предпрятиеләре			
10	Предпрятиеләр, сәүдә, сәламәтлек саклау хезмәткәрләре арасында ике дәүләт теле куллануга конкурслар оештыру һәм үткәрү һәм башкалар	Башкарма комитет, Сәүдә бүлеге ЦРБ	2019-2022	-	Конкурста катнашучылар саны
11	Башлангыч, урта һәм югары һөнәри белем бирү оешмаларында телләр турындагы законнарны гамәлгә ашыруга ярдәм	Башкарма комитет Мәгариф идарәсе ЧМР югары белем бирү оешмалары	2019-2022	-	Үткәрелгән чаралар саны
12	Г.Тукайга багышланган Бөтенроссия туган тел форумында катнашу	Чистай муниципаль районы Башкарма комитеты Мәгариф идарәсе МБУ МБДОУ	Ел саен	20 000	Рухи культураны күтөрү
13	Туган тел көнен оештыру һәм үткәрү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитеты Мәгариф идарәсе МБУ МБДОУ	Ел саен 21 февральдә	20 000	Туган телгә мөхәббәт тәрбияләү
14	«Тере классика» яшь шигырь укучылар бөтенроссия конкурсының муниципаль	Чистай муниципаль районы Башкарма	Ел саен	2000	Балаларның белем дәрәжәсен киңәйтү, гаилә укуы традицияләрен

	этабын оештыру һәм үткәрү	комитетының мөгариф идарәсе, МБОУ			торгызу китапханәләргә карата иҗтимагый кызыксынуны арттыру
15	Татар теле һәм әдәбияты укытучыларының эш тәҗрибәсеннән иң яхшы эшләнмәләр җыентыгын бастырып чыгару	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе, МБОУ	2019	50 000	Жыелма басмасы
16	«Заманча мөгарифне модернизацияләү шартларында милли белем бирүне һәм тәрбия бирүне гамәлгә ашыру» муниципаль ресурс үзәге эше	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе, МБОУ	Ел саен	-	Татар телен һәм әдәбиятын укытуның сыйфатын камилләштерү, укытучыларны фәнни-методик эшчәнлеккә җәлеп итү
17	Чистай муниципаль районының «1 нче балалар бакчасы» муниципаль бюджет мөгариф учреждениесе базасында «Чишмә» методик ресурс үзәге эшчәнлегенә	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе, МБОУ	Уку елы дәвамында	-	Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә балаларга өйрәтү буенча район педагогларының эш тәҗрибәсен гомумиләштерү
18	Чистай муниципаль районының «28 нче балалар бакчасы» муниципаль бюджет мөгариф учреждениесе базасында балаларга Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә өйрәтү буенча эксперименталь майданчык эшчәнлегенә	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе, МБОУ	Уку елы дәвамында	-	Татарстан Республикасының ике дәүләт телендә балаларга белем бирү буенча УМКны гамәлгә кертү буенча район педагогларына методик ярдәм күрсәтү
19	«Ел тәрбиячесе» еллык конкурсын «Татар (рус теле) тәрбиячеләре арасында «Иң яхшы тәрбияче»	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының	Ел саен	30 000	МДОУның иң яхшы педагогларын ачыклау

	номинациясендә үткәрү	мәгариф идарәсе, МБДОУ			
20	«Иң яхшы билингваль балалар бакчасы» еллык конкурсын үткәрү	ТР Мәгариф һәм фән министрлыгы, ТР Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының Мәгариф идарәсе, МБДОУ	Ел саен	40 000	Татарстан Республикасының ике дәүләт телен өйрәтү буенча УМК эшен гамәлгә кертү буенча ДОУ эшенең иң яхшы тәҗрибәсен ачыклау һәм тарату
21	Һөнәри осталык конкурсларында катнашу: «Ел укытучысы»; - татар теле һәм әдәбияты укытучыларының Бөтенроссия «Туган тел» мастер – класс бәйгесе.	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, МБОУ	Ел саен	60 000	Фән-үстерү һәм тел тирәлеген баету, педагогларның алдынгы тәҗрибәсен ачыклау, филология фәннәрен укыту өлкәсендә алдынгы тәҗрибәне тарату
22	Г.Исхакыйга багышланган фәнни-гамәли конференция	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, МБОУ	Ел саен	20 000	Фәнни-гамәли конференция үткәрү.
23	Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары арасында «Иң яхшы милли кабинет» конкурсын әзерләү һәм уздыру	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, МБДОУ	2019	50 000	Иң яхшы махсуслаштырылган кабинет
24	Мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләре төркемнәре арасында Идел бие халыклары курчаклары өчен костюмнар әзерләү буенча	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе,	2020	50 000	Идел бие халыкларының милли киёмнәре турында балаларны күзаллауны үстерү

	конкурс үткөрү.	МБДОУ			
25	Туфан Миңнуллин исемендәге мәктәп укучыларының муниципаль фәнни-гамәли конференциясен үткөрү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, МБДОУ	2021	50 000	Фәнни-гамәли конференция үткөрү.
26	К.Тинчуринның тууына 135 ел тулу уңаеннан “Сәхнә” татар телендә мәктәп театр коллективлары конкурсын үткөрү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, МБДОУ	2022	-	Мәктәп театр коллективлары конкурсын үткөрү
27	Жәйге ишегалды майданчыкларында тәрбияләнүче балалар өчен “Татар һәм рус әкиятләре геройлары” викторинасы	Психологик-педагогик үзәк белгечләре	Ел саен	7000	Балаларның толерант аңын үстөрү
28	«Созвездие-Йолдызлык» эстрада сәнгатенең ачык республика телевизион яшьләр фестивале	Чистай муниципаль районы башкарма комитетының яшьләр бүлгеге	Ел саен мартта	30 000	Талантлы яшьләргә ярдәм
29	Яшьләр көнен бәйрәм итү чаралары	Чистай муниципаль районы башкарма комитетының яшьләр бүлгеге	Ел саен июндә	150 000	Милли һәм гражданлык үзаңы, ватанпәрвөрлек тәрбияләү, актив тормыш һәм гражданлык позициясен үстөрү; Талантлы һәм сәләтле яшьләргә ярдәм

3. Татар һәм рус телләрен укытуның бербөтен системасын үстерү һәм Татарстан Республикасында татар һәм рус телләрендә укыту; татар телен өйрәнүгә һәм Татарстан Республикасынан читтә укытуга ярдәм итү

№ п.п.	Чаралар	Башкаручылар	Үтәү срогы	Финанслау күләме (сум)	Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижеләре.
1.	Чистай муниципаль районында татар телен һәм әдәбиятын укытуның торышына анализ	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөғариф идарәсе	Ел саен	-	Мониторинг
2.	Чистай муниципаль районы укытучылары татар теле һәм әдәбияты буенча дәреслекләрен һәм программаларны рецензияләүдә һәм яңа УМК апробацияләүдә катнашу	Чистай муниципаль районы мөғариф идарәсе, МБОУ	Ел саен	-	Татар теле һәм әдәбияты буенча яңа белем стандартлары вариантларын куллану фәннең заманча казанышларына һәм телләренә укыту практикасы таләпләренә туры килә торган туган һәм дөүләт стандартлары буларак куллану
3.	Татар, рус, рус-татар мәктәпләре үзенчәлекләрен исәпкә алып, мәктәп педагогик кадрларының квалификациясен күтәрү һәм яңадан әзерләү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөғариф идарәсе, МБОУ	Бөтен чор	-	Педагогик компетенцияләренә арттыру, курс әзерләү вакытында өйрәнелә торган тема буенча белемнәренә үзләштерү

4.	Чистай муниципаль районы мөгариф оешмаларында мультимедиа мөгариф проектларын эшләү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе, МБОУ, МБДОУ	Бөтен чор	-	Мультимедияле мөгариф ресурслары
5.	Башкортстан Республикасы Миякә районына дәрәслекләр, журналлар, методик ярдәмлекләр, әдәби әдәбият сатып алуға ярдәм итү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе	Ел саен	2 000	Дәрәслекләр, журналлар, методик ярдәмлекләр, матур әдәбият сатып алуға ярдәм итү
6.	Татарстан Республикасының электрон белем бирү порталында виртуаль бергәлекләр һәм факультативлар эше кысасында тәҗрибә дистанциясе	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе, МБОУ	Бөтен чор	-	Башкортстан Республикасы Миякинскогорайон татар теле һәм әдәбияты укытучылары белән эш тәҗрибәсе, методик эшләнмәләре белән уртаклашу
7.	Татар теленә һәм әдәбиятына өйрәтү мәсьәләләре буенча семинар-практикумнар, фәнни-гамәли конференцияләр үткөрү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе, МБОУ	Ел саен	2 000	Семинарлар, фәнни-гамәли конференцияләр үткөрү
8.	Белем бирү учреждениеләрен укыту программалары буенча татар телендә демонстрация программалары белән тәэмин итү: (Габдулла Тукай һәм башка күренекле әдәбият һәм сәнгать эшлекләләре иҗаты буенча интерактив китаплар)	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мөгариф идарәсе	Бөтен чор	Татарстан Республикасы бюджеты	Белем бирү сыйфатын күтәрү, татар телен һәм әдәбиятын өйрәнү белән кызыксыну

9.	Туган тел (чуваш, удмурт, мари, мордва), татар теле һәм әдәбияты, татар теле һәм әдәбияты, татар теле һәм әдәбияты, рус теле һәм татар әдәбияты, татар теле, рус теле һәм татар әдәбияты, рус теле һәм әдәбияты буенча мәктәп укучыларының рус теле, рус теле һәм әдәбияты буенча республика фән олимпиадаларының муниципаль этапларын уздыру	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, МБОУ	Ел саен	30 000	Мониторинг
10	Гомуми белем бирү учреждениеләре укучылары өчен төрле дәрәжәдәге конкурсларда уңайлы тел һәм мәдәни белем бирү мөхите булдыру	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, МБОУ	Ел саен	10 000	Конкурсларда катнашу
11.	Рус телле татар тәрбиячеләрен укытуны сүз минимумы дәрәжәсендә оештыру	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, МБОУ	Ел саен (педагоглар гаризалары буенча)	-	Рус телле тәрбиячеләрне татар теле белән аралашу минимумы дәрәжәсендә
12	Татар һәм рус телләре кабинетларының укыту-матди базасын ныгытуга ярдәм итәргә	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе	Бөтен чор дәвамында	-	Заманча белем бирү технологияләрен гамәлгә кертүгә һәм укучыларны туган телләргә сыйфатлы өйрәтүгә ярдәм итәргә
13	Чистай муниципаль районында яшәүче милли бәйрәмнәрен уздыру тәҗрибәсеннән	Чистай муниципаль районы Башкарма	Бөтен чор дәвамында	-	Кадрларны укыту һәм үстерү эшчәнлеген тәэмин итү, иң кыйммәтле

	методик материаллар комплектын һәм тәкъдимнәр әзерләргә	комитетының мөғариф идарәсе, МБОУ, МБДОУ			тәҗрибәне ачыклау, гомумиләштерү һәм тарату, шулай ук белем бирү процессын тәэмин итү өчен үз методик эшләнмәләрен булдыру максатында
14	ТР халкының заманча тел культурасы һәм гореф-гадәتلәре мәсьәләләре буенча ССУЗ студентларының укыту-тикшеренү эшләре муниципаль конкурсын уздыру	Татарстан Республикасы Чистай медицина училищесы (техникум) ДАМУ	2020	10000	Мөстәкыйль фәнни-тикшеренү эшчәнлегә күнекмәләрен үстерү һәм аларны актуаль гамәли бурычларны хәл итүгә куллану
15	Укыту этабында катнашу һәм “Татар кызы” республика конкурсында катнашу.	Татарстан Республикасы Чистай медицина училищесы (техникум) ДАМУ	Ел саен	2000	Татар телен өйрәнгәндә этник традицияләрен саклау; - татар телен популярлаштыру; - студентларның ижади сәләтләрен үстерү; - талантлы студентларны ачыклау һәм аларга ярдәм итү;
16	Славян язуы һәм мәдәнияте көненә багышланган училище конференциясе эчендә оешма.	Татарстан Республикасы Чистай медицина училищесы (техникум) ДАМУ	Ел саен	2000	Студентларның мәдәни-тарихи белемнәрен киңәйтәргә; мәдәни шәхес тәрбияләүгә ярдәм итәргә;
17	Студентлар ижаты фестивале «Студентлар язы»	Татарстан Республикасы Чистай муниципаль районы Башкарма	Ел саен апрельда	7000	Студентлар арасында талантлы яшьләренң барлыкка килүе һәм аларга ярдәм итү

		комитетының яшьләр бүлеге			
18	«Татар теле һәм әдәбияты» юнәлеше буенча магистрларның һәм аспирантларның максатчан жыйнагына ярдәм	ЧМР Башкарма комитеты	2019-2022	-	Кабул ителгән магистрлар, аспирантлар саны
19	«Рус теле һәм әдәбияты» юнәлеше буенча магистрларның һәм аспирантларның максатчан жыйнагына ярдәм	ЧМР Башкарма комитеты	2019-2022	-	Кабул ителгән магистрлар, аспирантлар саны
20	Рус, славян тел белеме һәм әдәбияты өлкәсендә студентлар, аспирантлар һәм укытучылар белән академик алмашуны оештыру	ЧМР Югары белем бирү оешмасы башкарма комитеты	2019-2022	-	Академик алмашуда катнашучылар саны
21	Рус теле буенча еллык студентлар олимпиадаларын үткөрү	ЧМР урта-махсус, югары белем бирү оешмасының башкарма комитеты	2019-2022	-	Ел саен катнашучылар саны
22	Рус теле буенча студентлар һәм мәктәп укучылары өчен еллык диктантлар һәм иншалар үткөрү	ЧМР урта-махсус, югары белем бирү оешмасының мәгариф идарәсе	2019-2022	-	Катнашучылар саны
23	«Мин татарча сөйләшәм» республика бәйгесендә катнашу	ЧМР урта-махсус, югары белем бирү оешмасының мәгариф идарәсе	Ел саен	-	Катнашучылар саны
24	Л.Н.Толстой исемдәге мәктәп укучыларының республика фәнни-гамәли конференциясендә катнашу	ЧМР башкарма комитетының мәгариф идарәсе	Ел саен	-	Катнашучылар саны

4. Татарстан Республикасында татар һәм рус телләрен саклау процессларын фәнни һәм фәнни-методик яктан тәэмин итү

№ п.п.	Чаралар	Башкаручылар	Үтәү срогы	Финанслау күләме (сум)	Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижеләре.
1.	Фәнни-гамәли конференцияләр үткөрүне оештыру	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе	Ел саен	Агымдагы финанслау	Фәнни-гамәли конференцияләр үткөрү.
2.	Татар телендә газета-журналларга язылу рәсмиләштерү «Татарстан яшьләре», «Ватаным Татарстан», «Чистай хәбәрләре» газеталарга һәм «Мәгариф», «Соембикэ» журналларга рус һәм татар телләрендә	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе	Ел саен	50000	Татар телендә басма басмаларга кызыксыну арттыру, методик копилканы тулыландыру
3.	“Россия жәмгыятенен тарихы, практикасы һәм үсеш перспективалары: икътисад, сәясәт, хокук, фән, мәгариф, мәдәният” Бөтенроссия фәнни-гамәли конференциясе	"КИУ (Казан шәһәре)" ЧОУ Чистай филиалы	Ел саен	60 000	ТР дәүләт телләрен үстерү, ярдәм итү һәм популярлаштыру

5. Чистай муниципаль районында яшәүче халыкларның телләрен саклау һәм үстерү

№ п.п.	Чаралар	Башкаручылар	Үтәү срогы	Финанслау күләме (сум)	Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижеләре.
4.	Укыту, туган тел һәм әдәбияты ярдәмендә альтернатив дәреслекләр	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары	Бөтен чор	-	Туган телне укытуда альтернатив дәреслекләрне куллану
5.	Чистай муниципаль районында яшәүче халыкларның туган тел укытучылары һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары педагогларының семинарлары, конференцияләре, форумнары	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	Ел саен	Агымдагы финанслау	Чистай муниципаль районы туган тел укытучыларының семинарлар, форумнар, конференцияләр үткөрү
6.	Чистай муниципаль районында яшәүче халыкларның фольклор бәйрәмнәрен үткөрү: "Аулак өй", "Масленица", "Иван Купала", "Нәүрүз" һ. б.	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары	Ел саен	10000	Халык традицияләренә ихтирамлы мөнәсәбәт тәрбияләү .Фотоальбом, видеофильм иҗат итү
7.	Чуаш халыклары җыр һәм бию бәйрәме	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары	2019	5000	Фотоальбом, видеофильм иҗат итү

8.	Чистай муниципаль районында яшәүче халыкларның "Этнографик мозаикасы" фотоконкурсын оештыру һәм үткәрү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары	2020	5000	Фотографиялар күргәзмәсен оештыру
9.	Татар шагыйре Г. Тукайның тууына 135 ел тулуга багышланган "Габдулла Тукай" татар телендә иншалар конкурсы	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары	2021	5000	Татар әдәбияты һәм мәдәнияте белән кызыксынуны арттыру.
10.	Идел бие халыклары телләре һәм әдәбияты атналыгын үткәрү.	Татарстан Республикасы Чистай медицина училищесы (техникум) ДАМУ	Ел саен	12000	Идел бие милли-мәдәни автономияләренең рус халкы белән берлектә эшләүче барлык милли-мәдәни автономияләрен үзара баеу хисабына үсеп килүче буынның үзаңын тирәнәйтү
11.	Татарстан Республикасы халыкларының олы яшьтәге халкы арасында туган телләргә өйрәтү буенча курслар оештыру һәм үткәрү	ЧМР Башкарма комитеты	2019-2022	-	Туган телен белгән өлкән яшьтәге халык өлеше, процент
12.	Ел саен ЧМР китапханәләре фондларын милли һәм туган якны өйрәнү әдәбияты һәм вакытлы басмалар, шул исәптән Татарстан Республикасы	Башкарма комитеты Мәдәният бүлеге ЧМР мәгариф идарәсе	2019-2022	-	ЧМР китапханәсе фондларында документларның гомуми саныннан ТР халыклары телләрендәге (рус теленнән тыш) документлар өлеше

	халыклары телләрендә туплау				
13.	Татарстан Республикасы халыклары вәкилләренең комплекслы яшәү урыннарында Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә һәм җирле халыкның туган телендә күрсәткечләр, элмә такталар язуны тәэмин итү	ЧМР Башкарма комитеты	2019-2022	-	Татарстан Республикасы дәүләт телләрендә һәм җирле халыкның туган телендә күрсәткечләр, элмә такталар белән тәэмин итү, %
14.	Татарстан Республикасында яшәүче халыкларның телләре һәм әдәбияты үнәлгән төрү	Башкарма комитеты Мәдәният бүлгегә ЧМР мәгариф идарәсе	2019-2022	-	Үткәрелгән үнәлгән саны

6. Татарстан Республикасында социаль статусын күтәрү һәм дәүләт һәм башка телләргә популярлаштыру

№ п.п.	Чаралар	Башкаручылар	Үтәү срогы	Финанслау күләме (сум)	Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижәләре.
1.	Татар телендә китаплар һәм вакытлы басмалар сату буенча чөлтәр булдыру	Башкарма комитет ЧМР мәдәният бүлгегә	2019-2022	-	Басма продукция сату нөктәләре саны
2.	Татар һәм рус теле һәм әдәбияты укытучыларының республика форумында катнашу	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе,	Бөтен чор	Агымдагы финанслау	Республика форумында катнашу

		гомуми белем бирү оешмалары			
3.	Милли һәм туган якны өйрәнү китаплары фондын туплау	ТР Мәгариф министрлыгы, гомуми белем бирү оешмалары	Ел саен	Бюджет Республики Татарстан	Китапханәләргә тулыландыру
4.	Чистай муниципаль районы мәгариф учреждениеләрендә ТР дәүләт телләре буенча олимпиада үткәрү	Чистай муниципаль районы Башкарма комитетының мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары	Ел саен	Агымдагы финанслау	Олимпиадаларда катнашу
5.	Башка халыкларның балаларын туган телдә укыту һәм тәрбияләү өчен балалар бакчасында яңа сыйныфлар, төркемнәр ачу	Чистай муниципаль районының Башкарма комитеты мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары	Бөтен чор	-	Милли классларны ачу
6.	Сыйныфларны һәм мөктәпләргә кадрлар белән тәэмин итү һәм Чистай муниципаль районында яшәүче башка халыкларның (чуаш) телләрендә укыту-методик әдәбият белән тәэмин итү	Чистай муниципаль районының Башкарма комитеты мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары	Ел саен	Татарстан Республикасы, Чистай муниципаль районы бюджеты 10 000	Методик әдәбият һәм кадрлар белән тәэмин итү
7.	Китапханәгә сәнгать әдәбияты, башка халык вәкилләргә телендәге китаплар белән	Чистай муниципаль районының Башкарма	Ел саен	Татарстан Республикасы, Чистай муниципаль	

	тулыландыру	комитеты мәгариф идарәсе, гомуми белем бирү оешмалары		районы бюджеты	
8.	«Алтын каләм» - «Золотое перо» республика яшүсмерләр һәм яшьләр матбугаты фестивалендә катнашу.	Татарстан Республикасы Чистай медицина училищесы (техникум) ДАМУ	Ел саен	6000	Журналистлык эшчәнлегендә катнашу аша студентларның ижади активлыгын һәм гражданлык үзаңын формалаштыру
9.	“Татарстан Республикасы телләре статусын күтәрү ысуллары” студентлар һәм педагоглар белән интерактив дәресе	Психологик педагогик үзәк белгечләре	2019 ел	1000	2019-2020 елларга Татарстан Республикасында дөүләт һәм башка телләргә популярлаштыру буенча чаралар планын эшләү

7 нче бурыч: Татарстан Республикасында этнотел ситуациясен һәм Программаны гамәлгә ашыру барышын мониторинглау һәм анализлау

7.1. Программаны гамәлгә ашыруның нәтижелелен арттыру буенча оештыру чаралары	7.1.1. Чараларның үтөлешен анализлау, аларның индикаторлары һәм чаралар календарь планнары буенча	Мәгариф бүлеге	2019 – 2022 еллар	Отчетлар саны	1	1	1	1	бүлекләрнең һәм башка төзелешләрнең төп эшчәнлеге
---	---	----------------	-------------------	---------------	---	---	---	---	---

7.1.2. Программа чараларын башкаручыларның хисапларын анализлау, программаны үтәү буенча периодик хисапларны һәм киңәшләрне әзерләү һәм бастыру	2019–2022 еллар	Отчетлар саны	1	1	1	1	бүлекләрнең һәм башка төзелешләрнең төп эшчәнлегенә							
7.1. Чараларны башкаручылар белән киңәшмәләр үткөрү	2019 – 2022 еллар	Үткәрелгән киңәшмәләр саны	2	2	2	2	бүлекләрнең һәм башка төзелешләрнең төп эшчәнлегенә							
7.1.4. Программада каралган грантлар конкурсларын үткөрүне контрольдә тоту һәм координацияләү	2019 – 2022 еллар	Отчетлар саны	1	1	1	1	бүлекләрнең һәм башка төзелешләрнең төп эшчәнлегенә							
Бурыч буенча барлыгы							0	0,	0,	0,	0,	0,	0,	0
Бурыч буенча барлыгы							0,0							

**Программа чараларын гамәлгә ашыру өчен кирәкле финанслау күләме
шул исәптән еллар буенча**

Барлыгы	2019	2020	2021	2022
2199000	697000	751000	751000	751000

